
ΠΗΝΕΛΟΠΗ Σ. ΔΕΛΤΑ

Για την Πατρίδα

Εικονογράφηση:
Αγγελική Πιλάτη

Κ Λ Α Σ Ι Κ Η Λ Ο Γ Ο Τ Ε Χ Ν Ι Α

ΣΕΙΡΑ: ΜΙΚΡΗ ΠΥΞΙΔΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: **Για την Πατρίδα**
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Πηνελόπη Σ. Δέλτα
ΕΞΩΦΥΛΛΟ – ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ: Αγγελική Πιλάτη
ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΟΡΘΩΣΗ: Κυριακή Κάσση
ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Νέλλυ Βασιλείου
ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ελένη Σταυροπούλου

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2018

Πρώτη έκδοση: Νοέμβριος 2018

Έντυπη έκδοση ISBN 978-618-01-2536-8
Ηλεκτρονική έκδοση ISBN 978-618-01-2537-5

Τυπώθηκε στην Ευρωπαϊκή Ένωση, σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοΐου 121, 144 52 Μεταμόρφωση
Βιβλιοπωλείο: Εμμ. Μπενάκη 13-15, 106 78 Αθήνα
Τηλ.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • http://blog.psychogios.gr

PSYCHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head Office: 121, Tatoiou Str., 144 52 Metamorfossi, Greece
Bookstore: 13-15, Emm. Benaki Str., 106 78 Athens, Greece
Tel.: 2102804800 • fax: 2102819550 • e-mail: info@psychogios.gr
www.psychogios.gr • http://blog.psychogios.gr

ΠΗΝΕΛΟΠΗ Σ. ΔΕΛΤΑ

Για την Πατρίδα

*Με προλογικό σημείωμα της Καθηγήτριας Παιδικής
Λογοτεχνίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου
Θεσσαλονίκης, κ. Μένης Κανατσούλη*

Εικονογράφηση: Αγγελική Πιλάτη

Η Πηνελόπη Δέλτα γράφει ακόμη για παιδιά...

*Τα παιδιά σας ζούνε στο έργο σας ζωνηρά μα κανονικά,
χωρίς να ξεφεύγουν από το φυσικό τους πλαίσιο.**

Κωστής Παλαμάς

Τα βιβλία της Πηνελόπης Δέλτα τα διαβάζουν τα τωρινά παιδιά, τα διάβασαν οι γονείς τους και οι παππούδες τους, όταν ήταν και αυτοί μικρά παιδιά, τα διάβασαν και οι πιο προηγούμενες γενιές. Όμως και οι συγγραφείς ήταν κάποτε παιδιά... Και η Πηνελόπη Δέλτα ήταν κάποτε παιδί και ίσως σε εκείνη την περίοδο της ζωής της μπορούμε να ανακαλύψουμε –σε εμβρυϊκή μορφή– πολλές από τις ιδέες που τροφοδότησαν τα βιβλία της και οικοδόμησαν το αξιακό της σύστημα όπως εκφράστηκε μέσα από αυτά.

Ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή. Το 1874 γεννιέται η Πηνελόπη στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου – τότε που η ελληνική παροικία ανθούσε εκεί. Ήταν το τρίτο από τα έξι παιδιά του Εμμανουήλ Μπενάκη και της Βιργινίας

* Από Π. Σ. Δέλτα, *Αλληλογραφία*, επιμέλεια Ξ. Λευκοπαρίδη, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1997, σελ. 57.

Χωρέμη. * Τα βιώματά της από την παιδική της ηλικία μπορούμε να τα πληροφορηθούμε και από πρωτογενείς πηγές, δηλαδή από τις ημερολογιακές της σελίδες, για παράδειγμα, το Πρώτες Ενθυμήσεις**, αλλά και –σε μια πιο λογοτεχνική εκδοχή– από μυθιστορήματά της, όπως τα Τρελαντώνης και Μάγκας. Ο Τρελαντώνης (1932) περιγράφει ένα καλοκαίρι της ζωής των αδελφών (που όμως στο βιβλίο είναι μόνο τέσσερα) στον τόπο διακοπών, μακριά από την πολύβουη Αλεξάνδρεια, στο κομψό θέρετρο της εποχής, που είναι ο... Πειραιάς. Τα τέσσερα αδέρφια, η μεγάλη Αλεξάνδρα, ο ατίθασος Αντώνης, που εξελίχθηκε στον μεγάλο ευεργέτη Αντώνη Μπενάκη, η Πουλουδιά –η «δική μας» Πηνελόπη– και ο μικρός Αλέξανδρος, μέσα από μια δροσερή και ανέμελη αφήγηση αναπαρασταίνουν, με πολλή νοσταλγία, τα παιδικά χρόνια της Δέλτα. Και ο Μάγκας (1935) –αν και με όχι τόσο ανεμελιά– μας μεταφέρει στη ζωή των Ελλήνων παροίκων της Αλεξάνδρειας.

Ο συνδυασμός των αναμνήσεων της Δέλτα –ημερολογιακών και μυθιστορηματικών– αποκαλύπτει έναν παιδικό χαρακτήρα με ασίγηστη επιθυμία για διάβασμα αλλά και με ένα είδος μοναξιάς που «ξεσπά» τα εσωτερικά του πάθη και όνειρα σε αυτήν ακριβώς τη μοναχική αλλά και με τόση ενσυναίσθηση –για τη ζωή των λογοτεχνικών άλλων– ασχολία που είναι το διάβασμα. Ήδη από τότε, η Πηνελόπη, χω-

* Περιπλανηθείτε στην ιστοσελίδα του Μουσείου Μπενάκη και διαβάστε μια σύντομη βιογραφία της Π. Σ. Δέλτα: <http://www.benaki.gr/index.asp?id=4010201>

** Π. Σ. Δέλτα, *Πρώτες Ενθυμήσεις*, επιμέλεια Π. Α. Ζάννας, Ερμής, 1989.

μένη στην οικογενειακή βιβλιοθήκη, μαγεύεται από αυτά τα διασκεδαστικά μυθιστορήματα που την κάνουν να περιπλανιέται σε κόσμους γοητευτικούς. Μόνο που είναι όλα γραμμένα σε γλώσσα άλλη από την ελληνική, και ως ενήλικη πια θα νιώσει βαθιά μέσα της αυτό που θα γίνει κεντρική επιλογή των βιβλίων της: να δώσει στα Ελληνόπουλα ελληνική λογοτεχνία που να έλκει την έμπνευσή της από τον ελληνικό κόσμο του παρελθόντος και του παρόντος (της). Όπως σχολιάζει χαρακτηριστικά σε γράμμα της προς τον Φώτη Φωτιάδη, σημαντικό μελετητή του Γλωσσικού Ζητήματος: «Θα ήθελα να βαλθούν πολλοί να γράψουν βιβλία διασκεδαστικά με αγораκία και κοριτσάκια που παίζουν, μιλούν, κάνουν αταξίες και καλές πράξεις σε Ελληνικό* περιβάλλον, με ομιλίες και διηγήσεις της Ελληνικής σπιτικής μας ζωής, που να περιγράφονται λεπτομερώς οι εύμορφες εθνικές μας συνήθειες και παραδόσεις και οι οικογενειακές μας εορτές (πασχαλιάτικα αυγά, βασιλόπητες κτλ.)». **

Ας μην ξεχνούμε ότι την πρώτη δεκαετία του 20ού αιώνα που η Δέλτα αρχίζει να συγγράφει τα βιβλία της για παιδιά, δεν προϋπάρχει ουσιαστικά ελληνική πεζογραφία για παιδιά, που να λαμβάνει δηλαδή υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες της παιδικής ηλικίας για ψυχαγωγία και παιχνίδι και συνάμα γνώση και καλλιέργεια χαρακτήρα. Η Δέλτα ανοίγει τον δρόμο στις επόμενες γενιές συγγραφέων και –τουλάχιστον για τη γραφή παιδικών μυθιστορημάτων– θεμε-

* Επισήμανση δική μου.

** Από Π. Σ. Δέλτα, *Αλληλογραφία, επιμέλεια Ξ. Λευκοπαρίδη*, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1997, σ. 87.

λιώνει την ελληνική παιδική λογοτεχνία. Και πάλι αναφωνεί: «Μα έχουμε τέτοια έλλειψη βιβλίων για παιδιά που αποφάσισα να πάρω τη βουτιά [...], να γράψω διήγημα Ελληνικό, με Ελληνικές ιδέες σ' Ελληνικό περιβάλλον».*

Η επιμονή της Δέλτα να γράφει παιδικά βιβλία με έμφαση στην ελληνικότητα κατά καιρούς και από κάποιους μελετητές έχει κατακριθεί. Κάποιοι μάλιστα έφτασαν να την αποκαλέσουν «εθνικίστρια» και «σοβινίστρια». Όμως, δεν μπορούμε να κρίνουμε και μάλιστα να κατακρίνουμε το έργο παλαιότερων δημιουργών με τα κριτήρια που έχουν, ενδεχομένως, επικρατήσει σε μεταγενέστερα χρόνια. Η Δέλτα ζει σε μια εποχή που σε όλη την Ευρώπη είναι κυρίαρχη η έννοια του έθνους-κράτους, καθώς επίσης σε μια Ελλάδα όπου η Μεγάλη Ιδέα αποτελεί βασικό ιδεολόγημα του κράτους. Η Δέλτα είναι, λοιπόν, «παιδί» του καιρού της και εκφράζει μέσα και από τα βιβλία της για παιδιά τη φιλοπατρία και το όραμα μιας Ελλάδας που προσπαθεί να βρει τον δικό της βηματισμό, τις δικές της ιδέες και αξίες. Η Δέλτα, όμως, ταυτόχρονα, δεν εγκλωβίζεται σε μια στενή αντίληψη, σε μια εθνικιστική αντίληψη για τη χώρα της. Μεγαλώνει εκτός του ελληνικού βασιλείου, μορφώνεται μέσα από ξένες γλώσσες (αγγλικά, γαλλικά, γερμανικά), ταξιδεύει και ζει κατά καιρούς στην Ευρώπη. Δεν είναι μια προσωπικότητα προσκολλημένη σε μια ιδέα περί Ελλάδας απομονωμένης, ούτε σε μια έμμονη σχέση με το «ένδοξο» ελληνικό παρελθόν. Η Δέλτα θέλει να δει την περηφάνια του λαού της, που –το ξέρει– έχει πολύ δρόμο μπροστά του, η σκέ-

* Από γράμμα της στον Κωστή Παλαμά, ό.π., σ. 22.

ψη της όμως αναγκαστικά φιλτράρεται από τον ευρωπαϊκό πολιτισμό. Γι' αυτό και η ματιά της –τουλάχιστον σε ό,τι έχει να κάνει με το παιδικό βιβλίο– είναι προσοδευτική.

Τι σημαίνει πρόοδος για τη Δέλτα; Πρόοδος είναι να φτιάχνει βιβλία για παιδιά με χαρακτήρες αληθοφανείς, ζωντανούς, σε υποθέσεις με πλοκή ενδιαφέρουσα και που προκαλεί συγκίνηση και ποικίλα συναισθήματα. Πρόοδος είναι να θέτει ένα αξιακό σύστημα το οποίο μεταλαμπαδεύει στα παιδιά αντιμετωπίζοντάς τα με σοβαρότητα σαν να είναι ενήλικοι: την αγάπη για την πατρίδα, τη φιλοπονία, την έννοια του καθήκοντος και της ευθύνης, τον αυτοσεβασμό. Πρόοδος είναι να ξεπερνά ακόμη και τους περιορισμούς και τα εμπόδια της εποχής της για το γυναικείο φύλο και να πλάθει γυναικείους χαρακτήρες με άποψη, προσωπικότητα και δυναμισμό.

Όλα τα παραπάνω διατρέχουν το σύνολο των βιβλίων της, βρίσκουν όμως την καλύτερη έκφρασή τους στο Παραμύθι χωρίς όνομα (1910), ίσως το πιο διαχρονικό βιβλίο της Δέλτα, αυτό που ο σημαντικός παιδαγωγός Αλέξανδρος Δελμούζος χαρακτήρισε «το δεύτερο εθνικό βιβλίο για μικρούς και μεγάλους»*. Το βιβλίο δεν είναι μόνο παραμύθι· είναι ιστορία, είναι αλληγορία, είναι ένα σατιρικό μυθιστόρημα γεμάτο πόνο για αυτή τη «Χώρα της Κακομοιριάς» –σύμφωνα με τον χαρακτηρισμό του Παλαμά– που περιγράφει και που δε διαφέρει πολύ από την Ελλάδα: εξαθλίωση του λαού, ανίκανη εξουσία, διεφθαρμένοι

* Από γράμμα του Αλέξανδρου Δελμούζου προς τη Δέλτα, ό.π., σ. 220.

πολιτικοί, ξεπουλημένο κράτος, που το επιβουλεύονται οι ξένες δυνάμεις, μετανάστευση, φτώχεια, αμορφωσιά. Πόσο επίκαιρο φαντάζει ακόμη και σήμερα το Παραμύθι. Όμως, τα παραμύθια έχουν καλό τέλος και έτσι και το βασίλειο των Μοιρολάτρων θα σωθεί: η μορφή του νέου και αδιάφθορου ηγέτη, του Βασιλόπουλου, θα εμπνεύσει τον λαό του, το κράτος θα αναμορφωθεί και θα αναγεννηθεί.

Πολλές από τις ιδέες που οικοδομούν την κοσμοθεωρία της Δέλτα συναντούμε στο βιβλίο αυτό. Η Δέλτα είναι μια αστή και δεν έχει την καλύτερη γνώμη για τον λαό της πατρίδας της. Αυτό δε σημαίνει ότι τον περιφρονεί, αλλά αντίθετα ότι ζητά από αυτόν να εξυψωθεί, να ψάξει και να ανακαλύψει αξίες. Αν και η ίδια προέρχεται από αστική και μάλιστα μεγαλοαστική οικογένεια, που έδωσε ευεργέτες στη χώρα, και ο γάμος της με τον Στέφανο Δέλτα συνέχισε τις αστικές της καταβολές, δεν παραδέχεται την ύπαρξη αστικής τάξης στην επικράτεια του ελληνικού κράτους. Τις αστικές αξίες που είδε στην Αλεξάνδρεια και σε μεγάλες πόλεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας καθώς και της Ευρώπης δεν τις διακρίνει στην ελληνική αστική τάξη και στον ελληνικό λαό. Λέει χαρακτηριστικά: «Τι δημιουργούμε; Τέχνη; Φιλολογία; Μουσική; Ιστορία γράφομε και μελετούμε; Χαρακτήρα έχουμε; Αρχές έχουμε; Τι βγάλαμε στον τόπο μας, από δω και εκατό χρόνια που ζούμε ελεύθεροι; Εχαλάσαμε πολλά πράγματα που μας αφήσαν οι ξένοι· καταστρέψαμε όλα τα μεγάλα κτίρια που πήραμε από τους Τούρκους. Εμείς όμως τι δημιουργήσαμε;»*

* Από γράμμα της στον Αλέξανδρο Δελμούζο, ό.π., σ. 264.

Αυτή τη θλιβερή αλήθεια περιγράφει στο Παραμύθι χωρίς όνομα, αλλά καθώς το παραμύθι, ως λογοτεχνικό είδος, είναι αισιόδοξο, το τέλος είναι ευτυχές: ο νέος ηγέτης που αναδομεί το κράτος κατορθώνει το ακατόρθωτο, πίσω όμως από αυτόν –και ενίοτε μπροστά από αυτόν– στέκουν δύο γυναίκες, η Γνώση και η Φρόνηση, που θα τον παροτρύνουν να ηγεμονεύσει και θα τον στηρίζουν στις στιγμές της απελπισίας του. Ο ρόλος του γυναικείου φύλου στο βιβλίο αυτό μπορεί να μην είναι πρωταγωνιστικός και να είναι απλώς υποστηρικτικός και παραπληρωματικός προς τον ανδρικό ρόλο, όμως αποκαλύπτει την πεπιοίθηση της Δέλτα, η οποία να μεν συμβιβάζεται –ως έναν βαθμό– με τις έμφυλες διαφορές της εποχής της, πιστεύει όμως ακράδαντα στη γυναίκα: στην προσωπικότητά της, στην πειθώ της, στη φροντίδα της για τους άλλους, στην επιμονή της και στην αντοχή της, στη βαθιά αλληλεγγύη της.

Στο πολύπτυχο των αξιών που διαποτίζουν τα βιβλία της φαίνεται πως δεν έχει μεγάλο μερίδιο η θρησκευτική πίστη. Αγάπη για την πατρίδα, ναι. Όχι, όμως, στην πίστη που γίνεται θρησκοληψία, προκατάληψη και δεισιδαιμονία. Στο Η Ζωή του Χριστού (1925) προσπαθεί να αποδώσει πρώτα και κύρια την ανθρώπινή του υπόσταση και το ανθρώπινο μήνυμά του, θέλει να ακούσουν τα παιδιά-αναγνώστες τα δικά του, τα πραγματικά του λόγια και μέσα από αυτά τη γλυκύτητα των πράξεών του, δε θέλει να μάθουν «να παπαγαλίζουν τις διεστραμμένες διδαχές αγράμματων παππάδων»*. Με κάθε τρόπο, στα γράμματά της,

* Ό.π., σ. 265.

στα βιβλία της, στα δοκίμιά της, η μεγάλη κυρία της ελληνικής παιδικής λογοτεχνίας οραματίζεται ένα παιδί –και μετέπειτα ενήλικο– υπεύθυνο, με κριτική σκέψη, ανυπόκριτο, που δεν παρασύρεται από ποταπές ιδεοληψίες ούτε χειραγωγείται από κάθε λογής ανθρώπους άνευ αρχών.

Η Δέλτα ενδιαφέρεται για τα πολιτικά ζητήματα της εποχής της και παρακολουθεί τις δραματικές περιπέτειες του Ελληνισμού. Ζώντας σε ένα συρρικνωμένο (ακόμη) ελληνικό κράτος, τάσσεται αναφανδόν υπέρ της απελευθέρωσης της Μακεδονίας, η οποία ναι μεν βρίσκεται υπό οθωμανική κυριαρχία, αλλά απειλείται και κινδυνεύει από τις επεκτατικές βλέψεις του βουλγαρικού κράτους και της βουλγαρικής εκκλησίας. Αποτέλεσμα των γεγονότων του Μακεδονικού Αγώνα (1904-1908), που συνταράσσουν τους κατοίκους της περιοχής, είναι τα τρία βιβλία της, το Για την Πατρίδα, που είναι το πρώτο της μυθιστόρημα (1909), καθώς και τα Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου (1911) και Στα μυστικά του Βάλτου (1937).

Τα τρία αυτά –τα δύο μάλιστα πολυσέλιδα– μυθιστορημάτα της ανήκουν στο είδος του ιστορικού μυθιστορήματος, είναι, δηλαδή, αφηγήσεις που προσπαθούν μέσα από τη ζωή μυθοπλαστικών χαρακτήρων –που είναι και τα κεντρικά πρόσωπα– να αναπαραστήσουν την ατμόσφαιρα της εποχής, τα αλλοτινά ήθη και κυρίως τα ιστορικά γεγονότα. Έτσι, μέσα από τις ζωές των ατόμων αναπλάθεται η συλλογική μοίρα.

Αξίζει να επισημάνουμε ότι η Δέλτα και στα τρία ιστορικά μυθιστορημάτα της δεν καταφέρεται εναντίον των Τούρκων, αλλά εναντίον των Βουλγάρων: αυτός είναι ο

εχθρός που απειλεί τους μακεδονικούς πληθυσμούς και αυτών τις προθέσεις και πράξεις θέλει να στιγματίσει. Μάλιστα τις σχέσεις αυτές Ελλήνων και Βουλγάρων τις ξεκινά από πολύ παλαιότερα, από τα βυζαντινά χρόνια, και στέκεται στην εποχή του Βασιλείου του Βουλγαροκτόνου που είχε αναδειχθεί σε διώκτη τους. Έτσι, μολονότι μόνο το Στα μυστικά του Βάλτου αναφέρεται στα σύγχρονά της γεγονότα του Μακεδονικού Αγώνα, εντούτοις και τα δύο άλλα, αν και εκτυλίσσονται στη βυζαντινή εποχή, στοχεύουν να υπογραμμίσουν τις διαχρονικά ταραχώδεις σχέσεις των δύο λαών. Η ομοιότητα ανάμεσα στον Βασίλειο Βουλγαροκτόνο και στον αγώνα των μακεδονομάχων είναι αισθητή στα βιβλία της, σχολιάζει ο Στίλπων Κυριακίδης. * Η Δέλτα προβάλλει τη δική της αλήθεια, σύμφωνα και με τις ανάγκες της εποχής, εξάλλου είναι συγγραφέας και δεν είναι πρωταρχική επιδίωξή της η ιστορική ακρίβεια. Άλλωστε και η σύγχρονη ιστορική οπτική κατά κάποιον, έμμεσο, τρόπο τη δικαιώνει, καθώς ακόμη και ο ιστορικός ερμηνεύει τα ιστορικά γεγονότα υποκειμενικά και σύμφωνα με το παρόν: η Ιστορία είναι μια κατασκευή που λαμβάνει χώρα εξ ολοκλήρου στο παρόν, μας λέει ο Κιθ Τζένκινς.**

Η Δέλτα προσπαθεί, λοιπόν, να μεταφέρει ιστορικά γε-

* Πρόκειται για εισήγηση (1958), με τίτλο «Η Πηνελόπη Δέλτα και η Μακεδονία», του σημαντικού ιστορικού και λαογράφου, καθηγητή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Στίλπωνα Κυριακίδη, που μεθοδικά επισημαίνει τη σχέση των βιβλίων της με τον Μακεδονικό Αγώνα (στο <https://maccunion.wordpress.com/2012/05/08/>).

** K. Jenkins, *On "What is History?" – From Carr and Elton to Rorty and White*. London & New York, Routledge 1995, σ. 178.

γονότα σε παιδιά, το κάνει όμως με αίσθημα ευθύνης και με σοβαρότητα. Χρησιμοποιεί έγκυρες ιστορικές πηγές (π.χ. το έργο του γνωστού βυζαντινολόγου Γκυστάβ-Λεόν Σλουμπερζέ, τα αρχεία του Μακεδονικού Αγώνα κ.λπ.), ταυτόχρονα όμως δεν ξεχνά πως γράφει λογοτεχνία και γι' αυτό τα μυθιστορήματά της πρέπει να έχουν –και έχουν– ζωντάνια, ανθρώπινα πάθη, πνοή. Έχει επίγνωση αυτού του ρόλου της όταν ομολογεί στον λογοτέχνη Γιάννη Βλαχογιάννη: «Θέλω να γράψω για τα Ελληνόπαιδα διασκεδαστικά αναγνωστικά βιβλία, ανακατώνοντας όσα περισσότερα ιστορικά γεγονότα μπορώ μέσα στο διήγημα, με τρόπο ώστε, χωρίς να μελετά, το παιδί να μαζεύει γνώσεις εκείνης της εποχής, να γνωρίζει τον Διάκο ή τον Μπότσαρη ή τον Κολοκοτρώνη ή τον Τζαβέλλα, όχι σαν τους σκυθρωπούς οπλαρχηγούς που βλέπει στις ελεεινές ζωγραφιές των σχολικών βιβλίων όπου μαθαίνει ξηρά-ξηρά τα ονόματα των μαχών και τις χρονολογίες, αλλά “σαν ανθρώπους” που ζούσαν και γελούσαν και έτρωγαν και πονούσαν και αγαπούσαν και χόρευαν και πέθαιναν σαν λεοντάρια, και είχαν και τις αδυναμίες τους πλάι στους ηρωισμούς τους».*

Την αληθοφάνεια των ηρώων της την επιτυγχάνει η Δέλτα, μόνο που σε ορισμένες σκηνές ο ρεαλισμός της είναι τόσο προχωρημένος, που τα βιβλία της θεωρούνται βίαια και σκληρά για παιδιά αναγνώστες. Έτσι ο Αργύρης Εφταλιώτης, ενώ την παινεύει που τα μυθιστορήματά της δεν

* Από γράμμα της στον Γιάννη Βλαχογιάννη, Π. Σ. Δέλτα, Αλληλογραφία, επιμέλεια Ξ. Λευκοπαρίδη, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1997, σ. 109.

είναι άψυχα και κρύα, αλλά αντίθετα παρασέρνει τον αναγνώστη της με τη μαγευτική φαντασία της, όμως την επικρίνει για την περιγραφή επεισοδίων που είναι απάνθρωπα και που φέρνουν «φρικήαση». Πάντως, η Δέλτα, μέσα στη φιλοπατρία της και στο ενδιαφέρον της να γνωρίσει στα Ελληνόπαιδα την ιστορία τους, δεν παρασύρεται ώστε να μην καταθέσει τον σεβασμό της, ακόμη και τον θαυμασμό της προς τον εχθρό, προς τον Βούλγαρο. «Η τέχνη, και η πιο πατριδολάτρισσα, δύσκολα ξεχνά τη δικαιοσύνη και την ευγένεια», της σχολιάζει ο Παλαμάς.*

Το συγγραφικό έργο της Δέλτα είναι ποικίλο και πολύμορφο. Ασχολείται κατά βάση με το μυθιστόρημα, αλλά γράφει επίσης διηγήματα για ενηλίκους, αυτοβιογραφικά κείμενα, καθώς και παραμύθια, όπως τη συλλογή Παραμύθια και άλλα (1915), με ξεχωριστή θέση ανάμεσά τους το Η καρδιά της Βασιλοπούλας, που διακρίνεται για τον τρόπο που ψυχογραφείται η βασική ηρωίδα. Είναι χαρακτηριστική η άποψη που εκφράζει η Δέλτα –η οποία αντιμετωπίζει κριτικά τα ελληνικά λαϊκά παραμύθια– για το ποια πρέπει να είναι η ηθική των παραμυθιών, ηθική υψηλή, περήφανε και ευγενική: «Κάνε το καλό γιατί πρέπει να το κάνεις ή μην κάνεις το κακό γιατί εσύ ξεπέφτεις κάνοντάς το».**

Το αξιακό σύστημα της Δέλτα, τα ιδεώδη της θέλει πρωταρχικά να τα μοιραστεί με τα παιδιά. Όχι μόνο γιατί το μεγαλύτερο μέρος του έργου της απευθύνεται σε αυτά, αλλά και γιατί αποτελούν τις μελλοντικές γενιές, αυτές που θα

* Από γράμμα του Κωστή Παλαμά προς τη Δέλτα, ό.π., σ. 46.

** Από γράμμα της στον Αλέξανδρο Δελμούζο, ό.π., σ. 217.

στηρίξουν μια νέα ελληνική κοινωνία. Η παιδαγωγός Δέλτα έχει την αντίληψη πως το σημαντικότερο για το παιδί της εποχής της είναι ο αυτοσεβασμός. Η ανατροφή των παιδιών είναι πολύ σοβαρή υπόθεση και γι' αυτό υποστηρίζει ότι η «αγαπημένη» μέθοδος συμμόρφωσης των παιδιών τότε, η τιμωρία, πρέπει να επιβάλλεται πολύ προσεκτικά: «Όσο βαριά και αν είναι μια τιμωρία, αυτή καθαυτή δε χρησιμεύει σε τίποτα. Δίνεται μονάχα για να μην ξεχάσει αμέσως το παιδί πως έκανε μια αταξία, είναι μονάχα για να τη στερεώσει στη μνήμη του και για να μάθει το παιδί πως όλα τα λάθη πληρώνονται. [...] Το μάθημα το δίνει ο τρόπος της τιμωρίας, [...] μερικά παιδιά με μια ματιά τιμωρούνται χειρότερα παρά με τη μεγαλύτερη στέρηση».*

Αυτές τις αξίες, που η μεγάλη κυρία της λογοτεχνίας για παιδιά οραματίζεται και πραγματοποιεί με τους ήρωές της, φρόντιζε πρώτα απ' όλα να τις εφαρμόζει στον εαυτό της. Η Δέλτα ανατρέφεται με αυστηρότητα και η έννοια της αυτοπειθαρχίας γίνεται κομμάτι της προσωπικότητάς της και σφραγίζει την προσωπική της ζωή. Το χρέος προς την πατρίδα της το εκπληρώνει με το παραπάνω, τόσο με τα γραπτά της όσο και με την κάθε είδους προσφορά (υλική, φυσική παρουσία, κ.λπ.) σε κατοίκους περιοχών που δεινοπαθούν. Αλλά και η αξιοπρέπεια έχει πρωτεύουσα σημασία στη νοοτροπία της και στον τρόπο ζωής της. Έτσι, όταν το 1925 πρωτοεκδηλώνεται η ασθένειά της (σκλήρυνση κατά πλάκας) η Δέλτα απομονώνεται στο σπίτι της στην Αθήνα, αρνούμενη να «δειχτεί» σε κοινή θέα. Αποκορύφωση του

* Ό.π., σ. 241.

γεγονότος αυτού, αλλά κυρίως έκφραση της άρνησής της να δεχτεί την παρουσία των Γερμανών κατακτητών στην Αθήνα, είναι η τελική πράξη της αυτοχειρίας της, στις 27 Απριλίου 1941, ημέρα της εισόδου του γερμανικού στρατού κατοχής στην Αθήνα (απεβίωσε στις 2 Μαΐου 1941). Η Δέλτα τραβάει την κουρτίνα της ζωής της με έναν μεγαλειώδη, συμβολικό τρόπο διαμαρτυρίας ή και απόγνωσης, για να μας αφήσει ως παρακαταθήκη ότι «τίποτα μεγάλο δεν γίνεται χωρίς θυσίες... Πρέπει τις θυσίες αυτές να ξέρομε να τις κάνομε χωρίς υπολογισμούς»*.

* Από το *Για την Πατρίδα*, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, 1991, σ. 142.

Για την Πατρίδα

Το βιβλίο αυτό της Πηνελόπης Δέλτα εκδόθηκε το 1909. Μολονότι το πρώτο της έργο με μυθιστορηματική πλοκή, διαφαίνεται η ικανότητα της συγγραφέως στη διαχείριση του υλικού της. Οι ιστορικές πληροφορίες δεν πνίγουν την αφήγηση, τα μυθιστορηματικά πρόσωπα έχουν ψυχολογικό βάθος, αν και αυτό που υπερισχύει είναι η ενδιαφέρουσα πλοκή με τις κορυφώσεις της. Άλλωστε κάποια από τα λογοτεχνικά πρόσωπα που εδώ βρίσκονται σε δευτερεύοντες ρόλους θα τα δούμε να δρουν διακειμενικά και να επανέρχονται πιο ανεπτυγμένα στο μεταγενέστερο μυθιστόρημά της, Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου.

Το Για την Πατρίδα μάς μεταφέρει στην εποχή του Βασιλείου του Β΄, του επονομαζόμενου Βουλγαροκτόνου, στα 995 και μετά, όταν οι Βούλγαροι, επωφελούμενοι από την απουσία του αυτοκράτορα στη Μικρά Ασία, επιτίθενται κατά της Μακεδονίας. Πρωταγωνιστής σε αυτή την τρικυμιώδη ιστορική περίοδο, ο Αλέξιος Αργυρός, που μαζί με τον φίλο του Ασώτη, γιο του φρούραρχου της Θεσσαλονίκης, συλλαμβάνονται από τον στρατό του τσάρου της Βουλγαρίας, Σαμουήλ. Αν και τους δυο Έλληνες δεν τους κακομεταχειρίζονται και εντάσσονται στην αυλή του Τσάρου, ο κρυφός τους

πόθος είναι να αποδράσουν και να φτάσουν στη Βασιλεύουσα-Κωνσταντινούπολη για να προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στον αυτοκράτορα.

Παρά τους κινδύνους, θα επιτύχουν τον σκοπό τους, με τη βοήθεια της Μιροσλάβας, κόρης του Σαμουήλ, αλλά από μητέρα Ελληνίδα, που ερωτευμένη με τον Ασώτη αποφασίζει να βοηθήσει τους δυο νέους. Το πρώτο αυτό ζευγάρι της ιστορίας θα πλαισιωθεί και από ένα δεύτερο: μετά την άφιξή τους στην Κωνσταντινούπολη, ο Αλέξιος θα αγαπήσει τη Θέκλα και αυτή θα ανταποκριθεί. Όμως, το ζευγάρι θα αναγκαστεί να παντρευτεί βιαστικά, καθώς εντολή του αυτοκράτορα είναι ο Αλέξιος να φύγει αμέσως για να ειδοποιήσει τον Δυνάστη του Δυρραχίου Χρυσήλιο να είναι προετοιμασμένος να συνδράμει τον βυζαντινό στόλο που θα καταφτάσει εκεί: σε μια αβέβαιη εποχή που συχνά οι ηγέτες αλλά και ο απλός λαός αλλάζουν στρατόπεδα και τότε ευνοούν τους Βυζαντινούς τότε τους αντιπάλους τους, είναι καλό να προετοιμάζεται το έδαφος από αυτούς που παραμένουν πιστοί στον αυτοκράτορα όπως τέτοιος ήταν ο Χρυσήλιος.

Σε αυτή την εμπιστευτική αποστολή, ο Αλέξιος δε θέλει με κανένα τρόπο να μπλέξει τη γυναίκα του, όμως η Θέκλα, περήφανη Γαλαξιδιώτισσα, δεν τον ακούει. Τον ακολουθεί και μεταμφιεσμένη σε αγόρι ταξιδεύει ως παραγιός μαζί με τον αγαπημένο της. Οι κίνδυνοι όμως είναι πολλοί: δεν είναι μόνο τα άγρια θηρία, οι λύκοι που θα φάνε τα άλογά τους, η πεζοπορία σε άγνωστα μέρη και δύσβατους δρόμους, είναι και οι ξένοι κατάσκοποι όπως ο Βούλγαρος ψευτοκαλόγερος. Η αγωνία του αναγνώστη κορυφώνεται,

όταν παρά τις προσπάθειες της Θέκλας να βοηθήσει τον αγαπημένο της, τον μεν ψευτοκαλόγερο θα τον σκοτώσει ο Αλέξιος, αλλά και αυτός συλλαμβάνεται από Βούλγαρους στρατιώτες.

Το σημαντικό για τον Αλέξιο δεν είναι η ζωή του. Το σημαντικό είναι να ειδοποιηθεί ο διοικητής του Δυρραχίου, και αυτό το αναθέτει στη Θέκλα. Η Θέκλα, μολοντί συντριμμένη για τη μοίρα του αγαπημένου της, φέρνει εις πέρας την αποστολή της. Μπορεί ο αγαπημένος της Αλέξιος να αναρωπιόταν αν μια γυναίκα μόνη, αδύνατη και τόσο νέα, χωρίς χρήματα και χωρίς βοήθεια μπορούσε να φτάσει στο Δυρράχιο, όμως η Θέκλα τα καταφέρνει. Η συμπεριφορά αυτών των μυθιστορηματικών προσώπων καθοδηγείται όχι από τις προσωπικές επιλογές ζωής, αλλά από το αίσθημα του καθήκοντος και την αγάπη προς την πατρίδα. Γιατί όπως εξομολογείται ο Αλέξιος στη γυναίκα του: «Εγώ είμαι ένας, θα περάσω και θα ξεχαστώ. Η πατρίδα όμως θα μείνει και η πατρίδα είναι όλες οι γενιές που πέρασαν και οι γενιές που είναι, και κείνες που θα έλθουν». Η ιδέα του Αλέξιου δίνει δύναμη και στη Θέκλα. Και αυτή σαν ένας άλλος Αλέξιος, προτάσσει την πατρίδα, γιατί «η ευγενική ψυχή δεν κάνει υπολογισμούς, όταν έλθει η ώρα της αυτοθυσίας όσο βαριά κι αν είναι». Αυτό ακριβώς το ιδεολογικό υπόβαθρο του βιβλίου έκανε τον Αλεξάνδρο Δελμούζο, έναν από τους σημαντικότερους Έλληνες παιδαγωγούς, να χαρακτηρίσει το βιβλίο αυτό ως «το πρώτο εθνικό βιβλίο για τα παιδιά μας»*.

* Γράμμα του Δελμούζου στην Πηνελόπη Δέλτα, Π. Σ. Δέλτα,

Οι κεντρικοί χαρακτήρες, κυρίως ο Αλέξιος και η Θέκλα, δρουν περισσότερο ως τύποι που αντιπροσωπεύουν πρότυπα ζωής. Υπάρχουν οι συναισθηματικές διακυμάνσεις, κυρίως από την πλευρά της Θέκλας, όμως η ιδέα της πατρίδας υπερέχει όλων. Η Πηνελόπη Δέλτα, ευαισθητοποιημένη από τα σύγχρονα ζητήματα της εποχής της για τη Μακεδονία, που ανήκει μεν στο οθωμανικό κράτος αλλά απειλείται από τις ποικίλες επιβουλές της Βουλγαρίας, αρχίζει μια σειρά μυθιστορηματικών έργων (Για την Πατρίδα, Τον καιρό του Βουλγαροκτόνου, Στα μυστικά του Βάλτου, Μάγκας), με τα οποία επιζητά να γνωρίσει στους νεαρούς αναγνώστες το βάθος των ιστορικών γεγονότων αλλά και να τους διδάξει στάσεις και συμπεριφορές ζωής. Η ίδια σχολιάζει ακριβώς αυτόν τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζει τα περασμένα ιστορικά γεγονότα: «Πως προσεγγίζω περισσότερο τη σύγχρονη ζωή παρά τη Βυζαντινή, το ξέρω. Μα το έκανα επίτηδες γιατί μιλώ σε σημερινά παιδιά και δεν ζητώ να κάμω έργο φιλολογικό [...] βάζω συνείδηση σημερινή, με σημερινές ιδέες τιμής και ψυχικές πάλες [...]. Σκοπός μου δεν είναι να κάνω μια πιστή εικόνα μιας πεθαμένης εποχής, αλλά να κάνω τα σημερινά Ελληνόπαιδα να σκεφθούν, και αν είναι δυνατόν να ξυπνήσω μέσα τους όμορφα και μεγάλα ιδανικά».*

Είναι προσηλωμένη στην ιδέα ότι οι λογοτεχνικοί χαρα-

Αλληλογραφία, επιμέλεια Ξ. Λευκοπαρίδη, Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1997, σελ. 202.

* Από γράμμα της Πηνελόπης Δέλτα στον Α. Δελημούζο, ό.π., σελ. 205.

κτήσεις της πρέπει να οδηγούν τους αναγνώστες σε υψηλά ιδεώδη με κυρίαρχα το καθήκον και την πίστη στην πατριδα. Όμως η Δέλτα, αν και όχι τόσο φανερά, υποστηρίζει επίσης την άποψη που –λαμβάνοντας βέβαια πάντα υπόψη τα δεδομένα της εποχής της– προβάλλει την ανωτερότητα των γυναικών. Η Αυγούστα, η γυναίκα του αδελφού του Βασιλείου Β΄, είναι αυτή που θα βοηθήσει τη Θέκλα να μεταμφιεστεί για να ακολουθήσει τον Αλέξιο, ενώ η Θέκλα εμφανίζεται ως το γυναικείο πρότυπο που διαθέτει παραδοσιακές γυναικείες αρετές, όπως η πίστη και η αγάπη στον άντρα της, αλλά και αρετές όπως η ετοιμότητα, η εξυπνάδα, η αποφασιστικότητα, η δυναμικότητα, η δράση, αρετές που παραδοσιακά συνδέονται –στη μυθολογία τουλάχιστον– με το αντρικό φύλο. Οι μυθιστορηματικές γυναίκες της Δέλτα, παρά τον σεβασμό τους προς τον σύντροφό τους, έχουν τη δική τους αυτόνομη ύπαρξη. Οι γυναικείες προσωπικότητες της Δέλτα, δυναμικές και ευαίσθητες, αποτελούν την αρχή μιας παράδοσης για το γυναικείο φύλο στη λογοτεχνία για παιδιά.

Μένη Κανατσούλη
Καθηγήτρια, Αριστοτέλειο
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Β΄

ΣΑΜΟΝΗΑ

Έλληνες και Βούλγαροι

Ενώσω ο Αυτοκράτορας Βασίλειος Β΄ βρίσκονταν στη Μικρασία στα 995, για να ελευθερώσει το Χαλέπι, που το πολιορκούσε έναν χρόνο ολόκληρο ο Εμίρης της Αιγύπτου, οι Βούλγαροι πήραν θάρρος και, σαν καταστρεπτική αντάρα, έπεσαν στη Μακεδονία.

Βασιλέας τους ήταν τότε ο Σαμουήλ, άξιος αντίπαλος του Βασιλείου Β΄.

Ωφελήθηκε κείνος από την απουσία του Αυτοκράτορα και ρίχθηκε στη Μακεδονία με τον στρατό του, κυριεύσε πόλεις και φρούρια, έκαψε, ρήμαξε, αφάνισε ό,τι βρήκε στον δρόμο του, κατέκτησε πάλι σε λίγους μήνες όλη τη χώρα που είχε βάλει τέσσερα χρόνια να την ελευθερώσει ο Βασίλειος.

Κι έτσι έγινε κύριος της Ηπείρου, της Βόρειας και Δυτικής Μακεδονίας, της Θράκης και της Θεσσαλίας.

Πρωτεύουσά του ήταν η Αχρίδα*, ψηλά χτισμένη μέσα

* Αχρίδα: Η Αχρίδα των Βουλγάρων δεν ήταν η σημερινή Όχριδα, αλλά η αρχαία Λυχνιδός. Ήταν χτισμένη απάνω στο βουνό Πέτρινο, στο νότιο μέρος της λίμνης Αχρίδας, που βρίσκεται κι αυτή μέσα στα βουνά, 690 μέτρα ψηλότερα από τη θάλασσα. Σήμερα δε σώζονται παρά μόνο λίγα ερείπια από την πρωτεύουσα Σαμουήλ, δυο χιλιάδες μέτρα περίπου από τη Βυζαντινή μονή του Οσίου Ναούμ. (Σ.τ.Σ.)

στ' άγρια βουνά, που σηκώνουν υπερήφανα και άφθαστα τις χίλιες κορυφές τους παράπλευρα στη λίμνη της Αχρίδας.

Στα τέλη του 995 έφθασε ο Σαμουήλ ως τη Θεσσαλονίκη, όπου φρούραρχος ήταν ο Αρμένιος μάγιστρος* Γρηγόριος Ταρωνίτης.

Για να τον υποχρεώσει να βγει να πολεμήσει στον κάμφο, ο Σαμουήλ έστειλε ένα μικρό σώμα ως κάτω από τα κάστρα της πόλεως, ενώ ο ίδιος, με τον υπόλοιπο στρατό, του έστηνε καρτέρι.

Ο Γρηγόριος ανέθεσε στον γιο του τον Ασώτη να βγει με την προφυλακή να πολεμήσει τους Βουλγάρους προσκόπους. Και ο ίδιος ακολούθησε με όλη τη φρουρά που έμνε στη Θεσσαλονίκη.

Ο Ασώτης ήταν πολύ νέος.

Καταχαρούμενος που του ανέθεσε ο πατέρας του μια τέτοια σπουδαία εντολή, θέλησε να δείξει πως ήταν άξιος της εμπιστοσύνης του, βγήκε με τους διαλεχτούς του στρατιώτες και ορμητικά έπεσε πάνω στους εχθρούς.

Εύκολα τους έτρεψε σε φυγή. Αλλά στον ενθουσιασμό της νίκης απομακρύνθηκε πολύ κι έπεσε στην παγίδα που του είχε στήσει ο Σαμουήλ.

Ευθύς τον περικύκλωσαν οι Βούλγαροι. Αυτός σαν λιοντάρι πολεμούσε με μερικούς πιστούς του, και δεν εννοούσε να παραδοθεί.

Κοντά του ηρωικά πολεμούσε κι ένας του παιδικός φίλος, ο Αλέξιος Αργυρός.

* Μάγιστρος: Ανώτατο πολιτικό και στρατιωτικό αξίωμα στο Βυζάντιο. (Σ.τ.Ε.)

Βλέποντας την καταστροφή αναπόφευκτη, του φώναξε ο Ασώτης:

– Τρέξε, ξέφυγέ τους, φθάσε ως τον πατέρα μου, πες του να έλθει όσο είναι καιρός ακόμα...

Ο Αλέξιος δεν περίμενε ν' ακούσει περισσότερα. Κίνησε τα πλευρά του αλόγου του και πετάχθηκε ακράτητος ανάμεσα στους Βουλγάρους.

Με μια σπαθιά άνοιξε το κεφάλι του πρώτου που ζήτησε να τον σταματήσει, χτύπησε έναν δυο άλλους, και ξεφεύγοντας από μέσα από τα βέλη που σαν βροχή έπεφταν γύρω του, έτρεξε κατά το φρούριο.

Ο μάγιστρος ωστόσο είχε δει τον κίνδυνο που έτρεχε ο γιος του, και πηλάλα κατάφθανε με τη φρουρά.

– Ο γιος μου! Πού είναι ο Ασώτης; φώναξε καθώς είδε τον Αλέξιο.

– Τρέχα! Πρόφθασε! Φθάσε! απάντησε λαχανιασμένος ο Αλέξιος. Βαστά ακόμα, μα δεν του μένουν παρά μια φούχτα άντρες.

Και χωρίς να σταματήσει, γύρισε το αλόγο του και ξαναρίχθηκε στη μάχη με τον Γρηγόριο και τους δικούς του.

Μάταια προσπάθησε ο Γρηγόριος να φθάσει ως τον γιο του. Τον περικύκλωσαν οι Βούλγαροι, και το πλήθος τους απέκοψε το μικρό ελληνικό σώμα.

Ο μάγιστρος είδε τον κίνδυνο κι εννόησε πως ελπίδα σωτηρίας δεν του έμενε. Βαριά πληγωμένος κιόλας, έγειρε στον Αλέξιο, που πολεμούσε κοντά του, και του έχωσε στο χέρι ένα χρυσομάνικο μαχαίρι στολισμένο με πολύτιμες πέτρες.

– Δώσε το αυτό του Ασώτη, είπε, και πες του να το

μπήξει στο στήθος του κάλλιο, παρά να ξεχάσει τι χρωστά στην πατρίδα.

Στην αγριότητα της μάχης, μόλις πρόφθασε ο Αλέξιος να κρύψει το μαχαίρι στον κόρφο του.

Και ο μάγιστρος έπεσε από το άλογο νεκρός.

Χτυπώντας με λύσσα τους εχθρούς, ο Αλέξιος προσπάθησε, με το σπαθί του, ν' ανοίξει δρόμο ως τον Ασώτη, που τον έβλεπε ακόμα γερό στο άλογό του. Μα τη στιγμή που έφθανε πια κοντά του, το ζώο κυλίστηκε στα χώματα σκοτωμένο, σέρνοντας μαζί και τον Ασώτη.

Μ' έναν πήδο βρέθηκε κι ο Αλέξιος καταγής.

– Πάρε το άλογό μου! φώναξε. Γρήγορα! Φύγε! Ωστόσο κρατώ τους εχθρούς...

Ήταν πια αργά. Το πλήθος των Βουλγάρων έπεσε απάνω τους, τους καταπόνεσε, τους αιχμαλώτισε.

Και δεμένους τούς έσυραν στον Σαμουήλ.

Αφού σκοτώθηκε ο Ταρωνίτης και καταστράφηκε η φρουρά τους, οι Θεσσαλονικιοί κλείστηκαν στην πόλη τους και με τρόμο περίμεναν την εκδίκηση του Σαμουήλ.

Αυτός όμως δε σκοτίστηκε πια με αυτούς, δεν έχασε καιρό σε πολιορκίες.

Ξένοιαστος πως πίσω του δεν άφηνε δυνάμεις ελληνικές που μπορούσαν να εμποδίσουν τους σκοπούς του, παράτησε τη Θεσσαλονίκη και τράβηξε για την Ελλάδα, αφού πρώτα έστειλε τους αιχμαλώτους του με συνοδεία στην Αχρίδα.

Στο μεταξύ ο Αυτοκράτορας είχε επιστρέψει στη Βασιλεύουσα, όπου έμαθε την καταστροφή της φρουράς της Θεσσαλονίκης, και το τέλος του Γρηγορίου Ταρωνίτη. Ταράχθηκε, φουρκίστηκε για την επιτυχία του Σαμουήλ, αλλά και λυπήθηκε πολύ, γιατί ο Ταρωνίτης ήταν ένας από τους αγαπημένους του στρατηγούς.

Με τη συνηθισμένη του όμως δραστηριότητα, παραμέ-

ρισε πένθη και λύπες και, χωρίς να χάσει καιρό, έστειλε αμέσως έναν από τους ικανότερους του στρατηγούς, τον Νικηφόρο Ουρανό, με μεγάλο στρατό, να σταματήσει τους Βουλγάρους.

Ο Σαμουήλ είχε κατεβεί στην Ελλάδα και είχε προχωρήσει ως μέσα στην Πελοπόννησο.

Όπου περνούσε, δεν άφηνε πίσω του παρά στάχτη κι ερείπια.

Εκεί του έφθασε η είδηση πως καινούριος στρατηγός είχε φθάσει στη Θεσσαλονίκη με στρατό.

Ευθύς γύρισε πίσω, πέρασε τον Ισθμό της Κορίνθου, ανέβηκε στη Στερεά Ελλάδα, και σταμάτησε στον Σπερχειό, που ήταν πλημμυρισμένος και τον εμπόδιζε να περάσει με τον στρατό του.

Εκεί, κοντά στις Θερμοπύλες, κατέβηκε και τον πρόφθασε ο Ουρανός.

Ο ποταμός χώριζε τα δυο στρατόπεδα και ο Σαμουήλ και οι στρατιώτες του, με την ιδέα πως τα πλημμυρισμένα νερά θα εμπόδιζαν τους Έλληνες να περάσουν, δεν ανησύχησαν.

Ο Νικηφόρος Ουρανός όμως ζήτησε και βρήκε μια ρηχοτοπιά, και το βράδυ, σιωπηλά, πέρασε με όλο του τον στρατό στην άλλη όχθη, όπου έπεσε πάνω στο κοιμισμένο στρατόπεδο των εχθρών και τους κατάκοψε.

Τόσοι Βούλγαροι σκοτώθηκαν εκείνη τη νύχτα, που ύστερα από είκοσι χρόνια, όταν πέρασε από κει ο Βουλγαροκτόνος πηγαίνοντας στις Αθήνας, ο ίδιος σάστισε σαν είδε τ' αμέτρητα κόκαλα σκορπισμένα άταφα, που άσπριζαν την πεδιάδα ως πέρα.

Ο Σαμουήλ κι ο γιος του ο Ρωμανός πληγώθηκαν και οι δυο σ' αυτή τη μάχη.

Κρυμμένοι όλη μέρα ανάμεσα στα πτώματα, έμειναν απαρατήρητοι. Και, αφού νύχτωσε, σηκώθηκαν κι έφυγαν κρυφά.

Αψηφώντας τις πληγές τους και την κούραση, περπατούσαν τη νύχτα και κρύβονταν την ημέρα.

Μέρες και μέρες, και με την επιμονή και το θάρρος τους, που δεν το έχασαν ποτέ, οι δυο αυτοί γενναίοι άντρες κατόρθωσαν να περάσουν τα βουνά της Αιτωλίας και τ' άγρια κορφοβούνια του Πίνδου, και να φθάσουν στην Ήπειρο, όπου είχαν συγκεντρώσει τις υπόλοιπες στρατιωτικές τους δυνάμεις και όπου ήξεραν πως οι Έλληνες δεν μπορούσαν να τους ακολουθήσουν.

Μολονότι είναι το πρώτο έργο με μυθιστορηματική πλοκή της Πηνελόπης Δέλτα, το οποίο εκδόθηκε το 1909, διαφαίνεται η λογοτεχνική της δύναμη και η ικανότητα της συγγραφέως στο πλάσιμο των χαρακτήρων. Το *Για την Πατρίδα* μάς μεταφέρει στην εποχή του Βασιλείου Β΄, του επονομαζόμενου Βουλγαροκτόνου, όταν οι Βούλγαροι, επωφελούμενοι από την απουσία του αυτοκράτορα στη Μικρά Ασία, επιτίθενται κατά της Μακεδονίας. Τότε ο Αλέξιος με τη γυναίκα του Θέιλα αναλαμβάνουν την επικίνδυνη αποστολή να μεταφέρουν στον Δυνάστη του Δυρράχιου ένα μήνυμα του αυτοκράτορα. Περιπέτειες, Βούλγαροι κατάσκοποι, δυσχερείς συνθήκες συνθέτουν μια πολύ ενδιαφέρουσα πλοκή. Το κυρίαρχο, όμως, είναι η δύναμη των συναισθημάτων: η αγάπη της Θέιλας για τον άντρα της και η αφοσίωση και των δυο στην ιδέα της Πατρίδας και στο πρόσωπο του αυτοκράτορα.

**Με προλογικό σημείωμα της Καθηγήτριας
Παιδικής Λογοτεχνίας του ΑΠΘ, κ. Μένης Κανατσούλη.**

Εκδόσεις ΨΥΧΟΓΙΟΣ

www.psychogios.gr

Από 10 ετών

ISBN: 978-618-01-2536-8

9 786180 125368

ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΖΗΣ: 20075